

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

اقتصاد به زبان ساده

(شماره ۳)

تهیه شده در:

معاونت اقتصادی

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

۲۵ بهمن ماه ۱۳۹۲

پیشگفتار

به منظور آشنایی هرچه بیشتر علاقمندان با مفاهیم اقتصادی و به کارگیری صحیح این موارد در تحلیل‌های اقتصادی محیط کسب و کار، ایده تهیه و ارائه بروشورهایی با عنوان "اقتصاد به زبان ساده" در معاونت اقتصادی اتاق ایران طرح گردید و توسط مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی، به اجرا درآمد. نسخه پیش‌رو، سومین خروجی این ایده می‌باشد و به منظور بهبود نسخه‌های بعدی، در انتها یک فرم ارزیابی تهیه و تنظیم گردیده است که خواهشمندیم فرم مذکور را تکمیل و از طریق دبیر کمیسیون خود یا آدرس ایمیل research-center@iccim.ir مرکز تحقیقات را از نظرات ارزشمند خود آگاه سازید.

محیط کسب و کار

کسب و کار به هر نوع فعالیت تکرار شونده و مشروع اقتصادی از قبیل تولید، خرید و فروش کالا و خدمات به قصد کسب منافع اقتصادی اطلاق می‌شود و منظور از محیط کسب و کار، عوامل موثر بر عملکرد بنگاه‌های اقتصادی است که خارج از کنترل مدیران و مالکان بنگاه‌ها می‌باشد. به عبارت دیگر، محیط کسب و کار مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی بوده که بر فعالیت‌های کسب و کار حاکم است.

ثبات اقتصاد کلان، کیفیت زیرساخت‌های کشور، کیفیت دستگاه‌های اجرایی، کیفیت قوانین و مقررات، وضعیت حقوق مالکیت، میزان فساد، هزینه و امکان دسترسی به آمار و اطلاعات و بسیاری از موارد دیگر از جمله عواملی هستند که عملکرد واحدهای اقتصادی را تحت تاثیر قرار می‌دهند، درحالی که مدیران واحدهای اقتصادی نمی‌توانند تاثیر چندانی بر آن‌ها بگذارند. محیط کسب و کار نامناسب، هزینه مبادله بنگاه‌های اقتصادی را افزایش می‌دهد و باعث از بین رفتن انگیزه سرمایه‌گذاری و نیز عقب ماندن تولیدکنندگان کشور از رقبای جهانی می‌شود.

شاخص سهولت انجام کسب و کار

یکی از موسساتی که محیط کسب و کار در کشورهای مختلف را بررسی نموده و کشورها را از نظر مولفه‌های مختلف محیط کسب و کار رتبه‌بندی می‌کند، بانک جهانی است که با انتشار

گزارش سالانه «انجام کسب‌وکار»^۱، به بررسی درخصوص چارچوب محیط کسب‌وکار و شناسایی چالش‌های موجود جهت بهبود آن می‌پردازد. این گزارش از سال ۲۰۰۳ تاکنون با هدف ارائه تصویر شفافی از محیط کسب‌وکار در کشورهای مختلف منتشر گردیده است. گزارش مذکور، با معرفی شاخصی به نام سهولت انجام کسب‌وکار^۲ به بررسی و ارزیابی قوانین و مقررات موثر بر کسب‌وکار بنگاه‌های اقتصادی فعال در کشورها می‌پردازد و رتبه کشورها را در این شاخص مشخص می‌نماید. این شاخص از ۱۰ رکن تشکیل شده که رتبه هر کشور براساس وضعیت ارکان تشکیل دهنده این شاخص تعیین می‌گردد. رتبه بالاتر در این شاخص نشان دهنده محیط کسب‌وکار مساعدتر است. ارکان مورد بررسی در شاخص سهولت انجام کسب و کار که از شروع یک کسب و کار تا انحلال آن را مورد بررسی قرار می‌دهند، به شرح زیر است:

۱- شروع کسب‌وکار^۳

رکن شروع کسب‌وکار، کل فرآیندی را که یک کارآفرین به منظور تاسیس یک شرکت تا بهره‌برداری رسمی برای شروع یک کسب‌وکار تجاری، خدماتی و یا صنعتی انجام می‌دهد، ارزیابی می‌نماید.

۲- دریافت مجوزهای ساخت‌وساز^۴

این رکن تمامی فرآیندهای لازم برای کسب اسناد و مدارک لازم از مراجع قانونی برای ایجاد یک بنگاه استاندارد را مورد بررسی قرار می‌دهد و میزان سهولت یا سختی تعامل با این مراجع را نشان می‌دهد.

۳- دسترسی به برق (اخذ انشعاب برق)^۵

در این رکن، فرآیندها، زمان و هزینه‌های لازم برای دسترسی به انرژی برق در فعالیت‌های اقتصادی مورد توجه قرار می‌گیرد.

¹ Doing Business

² Ease of doing business

³ Starting a business

⁴ Dealing with construction permits

⁵ Getting electricity

۴- ثبت مالکیت (ثبت دارایی)^۱

رکن ثبت مالکیت، پروسه کامل خرید یک زمین و ساختمان و انتقال حق مالکیت آن از یک فرد به فرد دیگر را ثبت می‌نماید و تمام مراحل مورد نیاز برای خرید دارایی توسط فعال اقتصادی و استفاده از آن در مسیر تولید، دریافت اعتبار از طریق آن و حتی فروش مجدد آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد.

۵- دریافت اعتبار^۲

سنجش حقوق قانونی وام‌دهندگان و وام‌گیرندگان با توجه به مجموعه‌ای از متغیرهایی که امنیت و شفافیت این معاملات را نشان می‌دهد، در این رکن دیده می‌شود.

۶- حمایت از سرمایه‌گذاران خرد^۳

حمایت از سرمایه‌گذاران خرد به بررسی میزان حمایت قانونی و رسمی از صاحبان سرمایه می‌پردازد. به عبارت دیگر این رکن، قوت سازوکارهای اندیشیده شده برای محافظت از حقوق سهامداران و ممانعت از بکارگیری دارایی‌های شرکت برای منافع شخصی توسط مدیران را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۷- پرداخت مالیات^۴

در این رکن تمام انواع مالیات‌ها و پرداخت‌های اجباری به دولت و صندوق‌های بازنشستگی که در حساب‌های شرکت منعکس می‌شود و بر درآمدهای اظهار شده موثر است، بررسی می‌شود.

۸- تجارت برون مرزی^۵

کلیه مراحل الزامی برای صادرات و واردات محموله استاندارد کالا از طریق حمل‌ونقل دریایی توسط این رکن بررسی می‌شود.

۹- اجرای قراردادها^۶

این رکن به بررسی کارایی سیستم قضایی یک کشور در حل و فصل اختلافات اقتصادی و بازرگانی بخش‌های مختلف می‌پردازد.

¹ Registering property

² Getting credit

³ Protecting minority investors

⁴ Paying taxes

⁵ Trading across borders

⁶ Enforcing contracts

۱۰- انحلال کسب‌وکار^۱

رکن انحلال کسب‌وکار به بررسی زمان و هزینه‌های ناشی از طی کردن فرآیندهای قانونی، تسویه بدهی‌های معوقه و در نهایت تعطیلی شرکت پس از اعلام ورشکستگی می‌پردازد.

وضعیت ایران در شاخص "سهولت انجام کسب‌وکار" بانک جهانی

در گزارش ۲۰۱۶ «انجام کسب‌وکار» به ارزیابی ۱۸۹ کشور در ۱۰ رکن پرداخته شده است. در این گزارش، کشور ایران با یک رتبه بهبود نسبت به بازبینی گزارش سال ۲۰۱۵، در رتبه ۱۱۸ قرار گرفته است. لازم به ذکر است که در گزارش سال ۲۰۱۵، رتبه ایران ۱۳۰ اعلام شده بود اما در گزارش سال ۲۰۱۶ با اعمال تغییراتی در روش محاسبه و تعریف مولفه‌ها، رتبه ایران در سال ۲۰۱۵ اصلاح گردید و به رتبه ۱۱۹ تغییر یافت.

بهبود رتبه ایران در گزارش سال ۲۰۱۶ به دلیل ارتقای ۲۹ پله‌ای رکن دریافت مجوزهای ساخت‌وساز و بهبود ۶ پله‌ای رکن دسترسی به انرژی برق می‌باشد. علت بهبود رتبه رکن دریافت مجوزهای ساخت‌وساز، کاهش هزینه‌های دریافت این مجوزها بوده و جایگاه رکن دسترسی به برق نیز به دلایلی از قبیل کاهش زمان و هزینه‌های دسترسی به این منبع انرژی ارتقا یافته است. همچنین در این گزارش، رتبه رکن اجرای قراردادهای نسبت به سال گذشته تغییری نکرده ولی جایگاه سایر ارکان تنزل یافته است که بدترین عملکرد متعلق به رکن تجارت برون مرزی با رتبه ۱۶۷ می‌باشد. در جدول (۱) وضعیت ایران در شاخص سهولت انجام کسب‌وکار بانک جهانی برای سال ۲۰۱۶ و در مقایسه با بهترین کشورهای جهان در هر رکن نشان داده شده است.

¹ Resolving insolvency

جدول (۱): مقایسه وضعیت ارکان شاخص سهولت انجام کسب و کار در ایران با بهترین کشور(های)

جهان

عنوان	رتبه کشور در سال ۲۰۱۵	رتبه کشور در سال ۲۰۱۶	بهترین کشور در رکن مورد نظر
شاخص سهولت انجام کسب و کار	۱۱۹	۱۱۸	سنگاپور
شروع کسب و کار	۸۲	۸۷	نیوزلند
دریافت مجوزهای ساخت و ساز	۹۸	۶۹	سنگاپور
دسترسی به برق	۹۴	۸۸	کره جنوبی
ثبات مالکیت	۸۹	۹۱	نیوزلند
دریافت اعتبار	۹۰	۹۷	نیوزلند
حمایت از سرمایه‌گذاران خرد	۱۴۹	۱۵۰	سنگاپور، نیوزلند و هنگ‌کنگ
پرداخت مالیات	۱۲۲	۱۲۳	قطر و امارات
تجارت برون مرزی	۱۶۶	۱۶۷	۱۶ کشور با رتبه یک*
اجرای قراردادها	۶۲	۶۲	سنگاپور
اتحلال کسب و کار	۱۳۷	۱۴۰	فنلاند

Source: Doing Business Report (<http://www.doingbusiness.org>)

* کشورهای استرالیا، بلژیک، جمهوری چک، دانمارک، فرانسه، مجارستان، ایتالیا، لوکزامبورگ، هلند، لهستان، پرتغال، رومانی، جمهوری اسلواکی، ایتالیا، اسلوانی.

شایان ذکر است که گزارش سالیانه "انجام کسب و کار" بانک جهانی به خوبی گویای همه مشکلات درون یک کشور نیست و به صورت بومی به مشکلات خاص هر کشور نمی‌پردازد. در گزارش مذکور، فقط ۱۰ رکن محیط کسب و کار مورد ارزیابی قرار می‌گیرد در حالی که محیط کسب و کار ابعاد متعددی دارد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها مانند فساد اقتصادی و دسترسی به منابع تامین مالی در گزارش بانک جهانی مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد. همچنین ارکان محیط کسب و کار از کشوری به کشور دیگر و از حوزه‌ای به حوزه دیگر تفاوت دارد. بنابراین چنانچه در سنجش محیط کسب و کار ایران فقط به مولفه‌های مورد نظر بانک جهانی توجه شود، از برخی دیگر از اجزاء تأثیرگذار بر محیط فعالیت اقتصادی کشور، غفلت خواهد شد. در همین راستا برای شناسایی مشکلات بومی محیط کسب و کار کشور، تدوین مولفه‌های ملی محیط کسب و کار ضروری به نظر می‌رسد. گزارش "پایش محیط کسب و کار ایران" مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران بدین منظور تهیه می‌گردد.

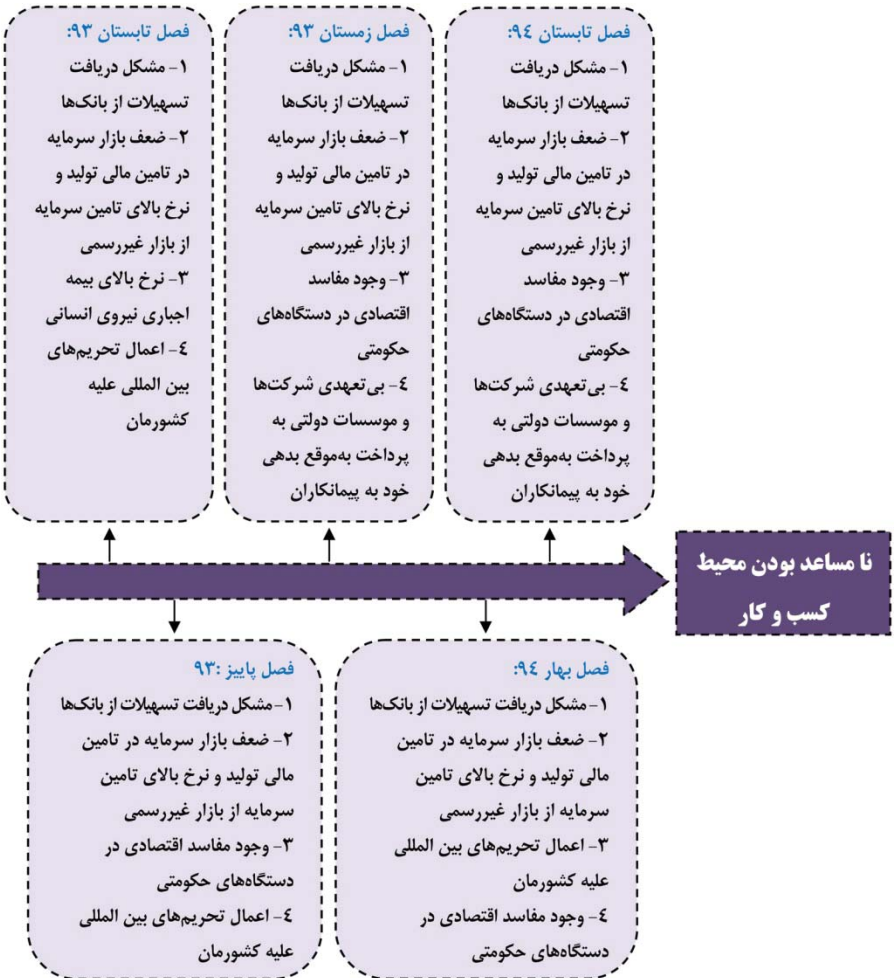

گزارش "پایش محیط کسب‌وکار ایران" مرکز پژوهش‌های مجلس

گزارش‌های فصلی "پایش محیط کسب‌وکار ایران" از تابستان سال ۱۳۸۹ به طور مستمر با همکاری فعالان اقتصادی سراسر کشور توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تهیه و منتشر می‌شود. گزارش‌های مذکور با استفاده از ابزار پرسشنامه، ارزیابی فعالان اقتصادی ایران را از ۲۱ مولفه ملی محیط کسب‌وکار در ایران استخراج و ارائه می‌کنند.

گزارش "پایش محیط کسب‌وکار ایران در فصل تابستان ۱۳۹۴" بیانگر این مسئله است که از نظر فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در تهیه این گزارش، برآیند ارزیابی مولفه‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران طی تابستان ۱۳۹۴ همچنان در وضعیت نامساعد قرار داشته است. در تابستان ۱۳۹۴ همانند فصل‌های قبل «دریافت تسهیلات از بانک‌ها» همچنان به‌عنوان نامساعدترین مولفه محیط کسب‌وکار ایران ارزیابی گردیده و پس از آن «ضعف بازار سرمایه در تامین مالی تولید و نرخ بالای تامین سرمایه از بازار غیر رسمی» نیز همانند سه فصل گذشته به عنوان دومین مانع اداره بنگاه‌ها شناخته شده است. «وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی» و «بی‌تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران» نیز به ترتیب به عنوان سومین و چهارمین مولفه‌های نامساعد محیط کسب‌وکار از نظر تشکل‌های اقتصادی مطرح شده‌اند.

در نمودار (۱) نامساعدترین مولفه‌های محیط کسب‌وکار ایران که توسط فعالان اقتصادی ارزیابی گردیده، برای پنج فصل منتهی به تابستان ۱۳۹۴ قابل مشاهده می‌باشد.

نمودار (۱): نامساعدترین مولفه‌های ارزیابی شده توسط فعالان اقتصادی در پنج فصل

منتهی به تابستان ۱۳۹۴

منبع: گزارش "پایش محیط کسب‌وکار ایران، تابستان ۱۳۹۴"، مرکز پژوهش‌های مجلس، زمستان ۱۳۹۴

علاوه بر گزارش "انجام کسب‌وکار" بانک جهانی و گزارش "پایش محیط کسب‌وکار ایران" مرکز پژوهش‌های مجلس، شاخص‌های بین‌المللی دیگری هم وجود دارند که تاییدی بر

وضعیت نامناسب فضای کسب و کار هستند. از جمله این شاخص‌ها می‌توان به شاخص‌های ادراک فساد، رقابت‌پذیری جهانی و حقوق مالکیت بین‌المللی اشاره نمود. جدول (۲) نشان دهنده جایگاه ایران در شاخص‌های مذکور می‌باشد. البته لازم به ذکر است که تعداد کشورهای مورد مقایسه و دامنه نمره برای هر شاخص متفاوت بوده و نمره کمتر در هر شاخص بیانگر اوضاع نامناسب‌تر است.

جدول (۲): جایگاه ایران در شاخص‌های منتخب در سال ۲۰۱۵

شاخص	تعداد کشورها	دامنه نمره	نمره کشور ایران
شاخص ادراک فساد	۱۶۸	۰-۱۰۰	۲۷
شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی	۱۲۹	۰-۱۰	۴
شاخص رقابت‌پذیری جهانی	۱۴۰	۱-۷	۴۰۹

Source:

1- <http://www.transparency.org>

2- <http://internationalpropertyrightsindex.org>

3- <http://www.weforum.org>

مطالعه شاخص‌های ذکر شده و نمره اختصاص یافته به ایران، به خوبی بیانگر اوضاع نامساعد محیط کسب‌وکار و نابسامان بودن وضعیت ساختار نهادی کشور است. درحقیقت بررسی شاخص‌های مذکور حاکی از وجود گسترده فساد، عدم حاکمیت قانون، عدم شفافیت و بی‌ثباتی سیاست‌ها، فقدان امنیت حقوق مالکیت، عدم استقلال قوه قضائیه، بالا بودن پرداخت‌های غیرمترعارف و رشوه، هدر رفتن منابع توسط دولت و نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های مقامات دولتی در کشور خواهد بود. به عبارتی ساختار نهادی نامناسب در کشور عاملی ضدانگیزشی برای ورود بخش خصوصی به عرصه فعالیت‌های اقتصادی مولد است. این ساختار نهادی، سبب افزایش ریسک فعالیت‌های اقتصادی و کاهش انگیزه بخش خصوصی داخلی و خارجی برای ورود به فعالیت‌های تولیدی می‌شود. این درحالی است که مشارکت بخش خصوصی در فعالیت‌های تولیدی، یکی از شروط لازم برای خروج از رکود بزرگ در کشور است.

در پایان باید گفت که مشارکت فعال بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی، در گرو بهبود محیط کسب‌وکار خواهد بود و برای دستیابی به این مهم باید اقداماتی نظیر مبارزه با فساد، تامین امنیت حقوق مالکیت، شفافیت سیاست‌های دولت، مبارزه با رانت و رشوه‌خواری و تخصیص بهینه منابع مالی صورت گیرد.

فرم ارزیابی بروشور

۱- مفاهیم ارائه شده در بروشور اقتصاد به زبان ساده را تا چه میزان مفید ارزیابی می‌کنید؟

عالی
 خوب
 متوسط
 ضعیف

۲- آیا با تهیه نسخه‌های بعدی بروشور موافقت می‌کنید؟

بلی
 خیر

۳- پیشنهادات شما برای بهبود نسخه‌های بعدی بروشور چیست؟

.....

.....

.....

۴- از نظر شما در نسخه‌های بعدی بروشور، بایستی به معرفی چه متغیرها یا مفاهیم اقتصادی پرداخته شود؟

.....

.....

.....

۵- برگزاری چه دوره‌های آموزشی را برای به‌روزرسانی دانش هیئت نمایندگان محترم پیشنهاد می‌نمایید؟

.....

.....

.....

لطفاً این فرم را پس از تکمیل جدا نموده و به دفتر مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران تحویل فرمایید.

